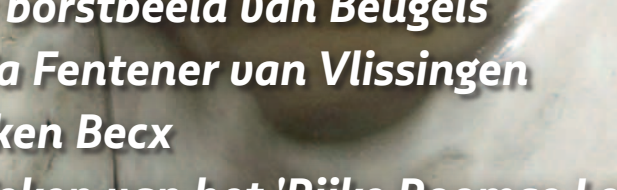

APRIL 2025
€ 3,25

HelmondsHEEM

68

**Het borstbeeld van Beugels
Julia Fentener van Vlissingen
Lysken Becx
Relieken van het 'Rijke Roomse Leven'**

colofon

HEEMKUNDEKRING HELMONT

Inlichtingen:

E: info@heemkundekringhelmont.nl

Heemkamer:

Pastoor van Leeuwenstraat 23,
5701 JS Helmond
T: 0492 - 330342

Website:

www.heemkundekringhelmont.nl

BESTUUR

Voorgitter: Ton Janssens

T: 0492 - 522925

Secretaris: Dorethé van Dijk

T: 0492 - 474745

Penningmeester: Karel Spee

E: penningmeester@heemkundekringhelmont.nl

Bestuurslid en P.R.: Gerry van Liempt

T: 0492 - 554233

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement: € 25,-

Geginslidmaatschap incl. abonnement: € 35,-

Rekening Rabobank NL10RABO0123855004

t.n.v. Heemkundekring Helmont

HELMONDS HEEM

Redactie: Jolanda Bakker, Henk Roosenboom,
Martin van Veghel en Marinus van den Elsen

E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

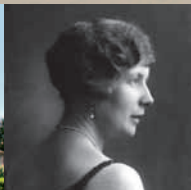
Druk: Laumé reclame-drukkerij

ISSN 1389-9937

Vergendkosten: binnenland € 20,-
respectievelijk € 10,- bij digitaal heemblad.

Omslag voorzijde: Het borstbeeld van Hermanus
Beugels werd teruggevonden op de golder van het
kasteel in Helmond. Foto: P. Warmerdam

Omslag achterzijde: Detail van een gebrandschilderd
raam in een bungalow aan de Medevoort. Het werd
gemaakt door Hein van de Boomen in de zestiger jaren.
Foto: Marinus van den Elsen

INHOUD

Van de redactie 3

Van het bestuur 4

Het borstbeeld
van Beugels 5

Julia Fentener
van Vlissingen 12

Lysken Becx, waardin van
herberg 'De Wildeman' 16

Relieken van het
'Rijke Roomse Leven' 20

Begunstigers 31

Van de redactie

De Molse Kamer van Heemkunde (België) benaderde Heemkundekring Helmont over de Helmondse pastoor, Hermanus Joseph Beugels (1771-1851). Zij waren op zoek naar het graf en naar het borstbeeld, dat in de 19^e eeuw in de hal van het Sint Aloysiusgesticht aan de Markt had gestaan. Beugels' doopnaam was Joannes en hij werd geboren in Oirsbeek. Met nog een oudere broer als priester was hij voorbestemd om ook die richting op te gaan. Het ging niet van harte. Op de Latijnse School in Sittard werd hij door deze broer geslagen. Jolanda Bakker worstelde zich door het boek 'Een levensschets van Hermanus Josephus Beugels' uit 1881 en achterhaalde de huidige locatie van zijn graf en de verblijfplaats van het borstbeeld.

Marinus van den Elsen ontdekte een onbekende zangeres uit het geslacht Fentener van Vlissingen: Julia Fentener van Vlissingen (1897-1962). Zij was zeer muzikaal en studeerde aan het Amsterdams Conservatorium waar zij haar toekomstige partner Johannes Röntgen ontmoette. Zij trouwden in 1922. Samen traden zij op in binnen- en buitenland: Julia als sopraan en Johannes begeleidde haar op de piano. Uit het huwelijk met Johannes werden twee dochters geboren: Anne Marie en Maria Louise. Op de zestigste verjaardag van Johannes in 1958 trad zij voor de laatste maal op.

Eugène Plessen kwam een sterke vrouw tegen, Lyske Beckx, de waardin van herberg 'De Wildeman'. Deze herberg was rond 1600 gelegen aan de

Helmondse Markt. Na de dood van haar man in 1598 zette zij de herberg voort en was daar heel succesvol in. Zij stond haar mannetje, zoals veel vrouwen in de geschiedenis. Hierbij wordt verwezen naar Hildegard van Bingen (1098-1179) en Jeanne d'Arc (1412-1431). Ook Kenau Simonsdochter Hasselaar was zo'n doortastende en onafhankelijke vrouw en is bekend geworden om haar strijd tegen de Spanjaarden tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), alhoewel zij dit met de dood heeft moeten bekopen.

In deel 3 van de rubriek 'De relieken van het Rijke Roomse Leven' behandelt Martin van Veghel de St. Jozefkerk aan het Tolpostplein en de St. Lambertuskerk in het centrum. De St. Jozefkerk werd in 1922 de vierde parochiekerk van de gemeente en lag toen aan de rand van de stad. De kerk werd gebouwd naar een ontwerp van architect Wolter te Riele. De huidige St. Lambertuskerk dateert van 1856 en staat op de plaats van de oude middeleeuwse kerk. De huidige driebeukige kruisbasieliek is een ontwerp van architect Theo Molkenboer. De toren is een overblijfsel van de middeleeuwse kerk en heeft een nieuwe ommanteling. In de St. Lambertuskerk bevindt zich onder andere het beroemde Robustelly orgel uit 1722. «

*Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 juli 2025. Kopij kunt u tot 1 juni zenden aan; **redactie@heemkundekringhelmont.nl** Maximale lengte van een artikel is 2500 woorden en aangeleverde beelden dienen van hoge kwaliteit te zijn met bronvermelding. De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken te weigeren of aan te passen.*

Van het bestuur

In het nieuwe jaar 2025 staan weer een aantal mooie lezingen en excursies op het programma. Zo hebt u al kunnen genieten van de eerste twee lezingen op 28 januari en 25 februari. We proberen voortaan de lezingen op een vast tijdstip te organiseren en wel op de laatste dinsdag van de maand. De meeste lezingen zijn weer in het Jan Visser Museum met soms een uitwijk naar De Fonkel. Waar de lezingen plaats vinden leest u in de uitnodigingen.

Op dinsdag 25 maart hebben we weer onze jaarlijkse Algemene Leden Vergadering gehouden waarbij het bestuur verslag heeft gedaan van haar werkzaamheden in 2024 en we vooruitkijken naar 2025.

Dorethé van Dijk heeft als secretaris aangegeven dat zij zich in 2026 niet meer herkiesbaar gaat stellen. Het bestuur is tevens op zoek naar uitbreiding en ze doet hierbij een oproep aan alle leden om eens na te denken over toetreding tot het bestuur.

In de zomer van het afgelopen jaar hebben wij de sleutels mogen ontvangen van een kelderruimte onder het oude GAK-gebouw, waar nu appartementen in zijn gevestigd. In deze kelder hebben we nu een opslagruimte gecreëerd voor een deel van ons archief en voor onze grote verzameling bidprentjes. Van de Nederlandse Genealogische Vereniging hebben we ongeveer 1,2 miljoen bidprentjes ontvangen. Ook deze zijn opgeslagen in deze kelder.

Afgelopen december waren we uitgenodigd om mee te doen met de B'etjes actie van de Plus supermarkt wat ons een mooi bedrag van € 155,62 heeft opgeleverd. Dank aan allen die ons hebben gesteund. «

Onze Heemkamer

Elke donderdag bent u welkom op onze heemlocaties in het stadshobbycentrum Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Van 10.00 tot 12.00 uur is de genealogiekamer geopend, voor ieder die belangstelling heeft voor zijn voorouders en daar onderzoek naar wil doen.

's Morgens van 10.00 tot 12.00 uur is de heemkamer enkel toegankelijk voor leden. 's Middags van 14.00 tot 16.00 uur is de heemkamer openbaar voor het verwerven van informatie en kunt u desgewenst onze collecties en bibliotheek kosteloos raadplegen. Altijd staat gezelligheid en kennisverrijking voorop. «

Het borstbeeld van Beugels

door *Jolanda Bakker*

De Molse Kamer van Heemkunde in België benaderde Heemkundekring Helmont met enkele vragen over de Helmondse pastoor Hermanus Joseph Beugels, voorheen kanunnik-regulier van de Abdij van Postel. Bestond het graf van de in 1851 in Helmond overleden pastoor nog en waar was het borstbeeld gebleven, dat in de eerste helft van de 19^e eeuw in het bezit was van de Zusters van Liefde aan de Markt? Kortom, vragen die een onderzoek waard zijn.

Het borstbeeld van pastoor-deken Hermanus Josephus Beugels werd gemaakt door de beeldhouwer en architect Franciscus Johannes Regnerus (Frans) Donkers (1821-1877). In 1848 stichtte hij samen met zijn broer Henri in Den Bosch een beeldhouwatelier. Na teleurstellende ervaringen keerden beiden broers de kunstwereld de rug toe. Henri werd in 1862 directeur van de gasfabriek in Helmond en in 1868 gemeentearchitect, een baan die ook Frans Donkers in Helmond had vervuld. Frans sloeg na 1868 een andere weg in bij de Staatsspoorwegen. Toch heeft hij veel beeldhouwwerken op zijn naam staan, maar in niet één opgave wordt het borstbeeld van Beugels genoemd. Nu blijft de vraag overeind staan: waar is het borstbeeld van Beugels gebleven?

Op de inventarislijst van het gemeentemuseum Helmond komt het borstbeeld niet voor. Na wat telefoontjes kwam er wat duidelijkheid. Het kunstwerk stond verdekt opgesteld op de zolder van het Helmonds kasteel. Aan Peter Warmerdam werd speciale toestemming verleend om foto's te maken.

In eerste instantie werd pastoor Beugels begraven op het 19^e eeuwse kerkhof (1830-1880) aan het begin van de Molenstraat. Dit kerkhof bevond zich ter hoogte van het huidige Zuideinde en de Beelsstraat. Gemeenteverordeningen bepaalden dat kerkhoven buiten het stadscentrum moesten liggen. Dus werd er op flinke afstand op het eind van de Molenstraat een nieuwe katholieke én een protestantse begraafplaats

gecreëerd. In 1861 verplaatste men de stoffelijke resten van Hermanus Joseph Beugels naar zijn nieuwe rustplaats. Daar liggen nu alle bekende Helmondse katholieke leiders bij elkaar rond de Calvarieberg. De inscriptie op de grafsteen is niet meer te lezen, maar de tekst is nog wel beschikbaar. Pastoor Beugels kreeg na zijn overlijden in 1851 niet meteen een grafsteen. Hiervoor moest door zijn parochianen nog een aantal jaren gespaard worden.

Hieronder volgt in het kort het levensverhaal van pastoor-deken

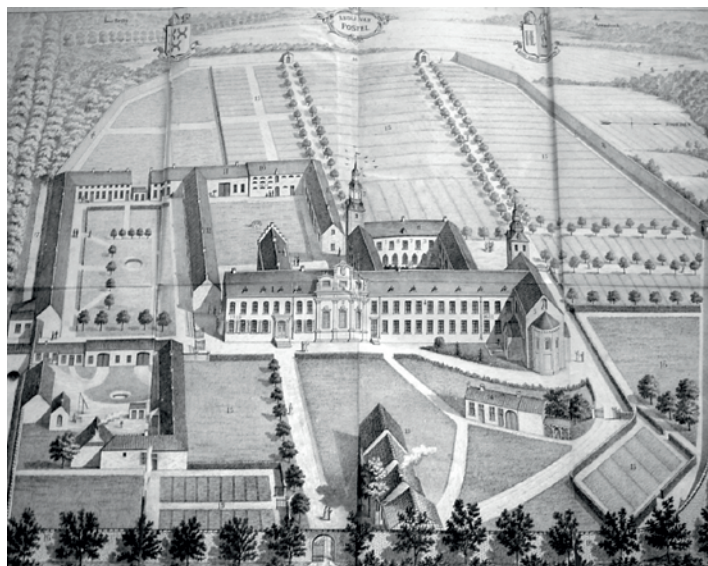
Beugels. Deken* wordt hij in 1840. Het heeft weinig gescheeld of zijn leven was anders gelopen. Zijn interesses lagen in zijn jeugd duidelijk niet meteen bij het geestelijke leiderschap. Volgens zijn biograaf Th.G. Welvaarts, kannunik-archivaris in Postel, verkreeg hij zijn roeping tot het priesterschap 'na veel bidden en strijden uiteindelijk de bovenhand in zijn ziel'.

Hermanus Joseph (Beugels) was de naam die hij kreeg bij zijn inwijding bij de Norbertusorde in Postel. Hij zag op 12 oktober 1771 het levenslicht in Oirsbeek,

een klein kerkdorp in Zuid Limburg nabij Amstenrade en Schinnen. Zijn ouders, Michael Josephus Beugels en Maria Elisabeth Meutjens doopte hem 'Joannes' en hij was het zevende kind in het gezin. Helaas was de kindersterfte in de 18^e en 19^e eeuw schrikbarend hoog en twee zussen en een broer stierven al op jeugdige leeftijd. Zijn acht jaar oudere broer Mathias, de latere pater Baptista, trad toe tot de Orde der Dominicanen. Op advies van de pastoor van Oirsbeek stuurde zijn ouders hem op jonge leeftijd naar de Latijnse School in Sittard, waar zijn oudere broer Mathias leraar was.

Het borstbeeld van Hermanus Beugels werd teruggevonden op de zolder van het kasteel in Helmond. Foto: P. Warmerdam

Oude prent uit de 19^e eeuw van de abdij van Postel.
Afbeelding: Wikimedia

Knechtstede, Steinfeld en Reichstein in Duitsland om zich te oriënteren op het kloosterleven. Overal werd hem verteld dat er

Onder de leiding van zijn broer legde Joannes zich toe op de Latijnse taal en andere wetenschappen. Toen dit niet onmiddellijk tot het gewenste resultaat leidde, strafte zijn broer hem met harde hand. Joannes liep weg. Hij stak midden op de markt te Sittard zijn mantel en boeken in brand en sloeg op de vlucht. Na enige dagen rond gezworven te hebben, keerde hij terug naar Oirsbeek en beloofde beterschap. Hij was een zeer goede leerling en won vele prijzen. Nadat hij zijn 'humaniora' (klassieke talen) studie had voltooid, ontstond de vraag 'hoe nu verder': zijn leven wijden aan het dienen van God, wat door zijn omgeving van hem verwacht werd? Daar moest hij nog eens goed over nadenken. Na veel bidden en overredingskracht van derden besloot hij toe te treden tot de orde van de Heilige Norbertus.

Samen met kapelaan Simons uit Oirsbeek ging hij in maart 1791 op reis naar de Norbertijner abdijen van

vanwege 'de komende omwenteling' (Franse revolutie) een zwarte toekomst voor veel religieuze samenlevingen in het vizier lag'. Er werden geen aspirant-priesters meer aangenomen. Volgens de prelaat (Latijn: praelatus: bestuurder) van Knechtstede bood de Abdij van Postel meer waarborgen voor de toekomst vanwege zijn eenzame ligging met onoverzienbare heiden en moerassen. Met een goede aanbeveling van de prelaat van Knechtstede op zak van meldde hij zich aan bij de Abdij van Postel langs de grensscheiding van Nederland.

Op 12 juni 1791 legde hij zijn wereldse kleding af en wisselde deze in tegen het witte habijt van de St. Norbertusorde. Bij deze plechtigheid ontving hij de religieuze naam Hermanus Joseph. Nu brak een proeftijd aan, die op 25 oktober 1793 eindigde in een definitief priesterschap verleend door de bisschop van Keulen.

*Lithografie van deken
Hermanus Beugels.
Afbeelding: Wikimedia*

1794 was het veilig genoeg om weer terug te keren naar het klooster. De klokken bleven nog tot 1835 in de grond zitten en werden door de abdij verkocht aan Petit en Fritsen in Aarle-Rixtel. Door een handige zaken-deal van pastoor Beugels kwamen de 25 Postelse klokken naar Helmond. Hiervan hangen er nu nog zeven in de toren van de Lambertuskerk.

Op 1 januari 1797 rolde er een 'omwentelingswagen' (koets uit napoleontische tijd) door de toegangspoort van de abdij met daarin een ambtenaar, die bepaalde dat het klooster binnen

Echter het klooster ontsnapte niet aan de Franse revolutie. Rond 25 juni 1794 werd de Abdij van Postel doelwit. Een leger van 80.000 soldaten bivakkeerde in de omgeving. Afwisselend kwamen er troepen naar de Abdij van Postel om daar de nodige slemppartijen aan te richten, vergezeld met plunderingen binnen de kloostermuren. Beugels en zijn medebroeders ontsnapten aan wreedheden door over de hoge tuinmuur te klimmen. Zij hielden zich schuil in Bergeijk. Al eerder hadden de broeders 25 klokken van het Postelse carillon in de grond gestopt bij de Bergeijkse herbergier Hendrik van den Broek. In augustus

24 uur ontruimd moest zijn en dat de goederen staatseigendom werden. Geen enkele kloosterling mocht zich nog op het terrein ophouden. De volgende dag werd het decreet bekrachtigd door de komst van soldaten. Bij de overdracht moest de protesterende prior Egidius het ontgelden. Hij werd volgens archivaris Welvaarts door 'satanstrawanten' doodgemarteld. Beugels vluchtte met zijn medebroeders naar de Duitse stad Emmerich.

Medio 1797 verbleef Beugels in Helmond ter ondersteuning van Pastoor Joannes Hagelaers, ook een kanunnik-regulier uit Postel. Op 27 september

1797 werd Beugels benoemd tot rector van de Latijnse School in Helmond. Hier voerde hij een streng katholiek regime en verwijderde zelfs twee leerlingen van de Latijnse school, die zich in een herberg aan de Markt hadden opgehouden. Zo was het de studenten verboden om te zwemmen, op het ijs te lopen of te spelen met kinderen van buiten de Latijnse school. Toen de kapelaan van de Helmondse parochie in mei 1808 benoemd werd tot pastoor in Lage Mierde, wees men Beugels aan als zijn opvolger. Op 16 september 1812 volgde hij pastoor Hagelaers op, die op 9 september 1812 was overleden. Als huishoudster nam hij zijn 19-jarige nicht Maria Elisabeth Habets in dienst.

Napoleon Bonaparte probeerde de relatie met de kerk te normaliseren, want hij begreep dat de orde alleen hersteld

kon worden als er godsdienstvrede zou zijn. Dit resulteerde in het Concordaat (verdrag) van 1801, waarbij onder andere de katholieke godsdienst in volle vrijheid kon worden beleden en alle niet verkochte katholieke kerkgebouwen weer in handen kwamen van de katholieke instanties. Hierbij trad Beugels op als hersteller van religieuze samenlevingen in Rekem (bij Lanaken) en Postel. In 1847 kregen de Postelse Norbertijnen gebouwen en een stuk heidegrond terug van de adellijke familie de Ghyseghem, aangevuld met een schenking van de familie de Broqueville. De restauratie en uitbouw van de abdij verliep echter zeer moeizaam.

In 1845 vierde Beugels zijn gouden priester jubileum. Bij deze gelegenheid waren de huizen in Helmond met slingers versierd en straten opgetuigd met erebogen. Arm en rijk sloeg de handen

Ansichtkaart van het Beugelsplein rond 1920. De straat die je inkiijkt is de Weg op den Heuvel richting het station. Collectie RHCe

ineen om hem te eren. Aan zijn neef, Jan Willem Habets, pastoor te Luik, schreef hij een brief, waarin hij geschenken opsomde: van het kerkbestuur een zilveren herder met schaap, van het 'jongelingschap' een zilveren kruisbeeld en kruis, van enige welgestelde jonge dochters een mahoniehouten canapé met kussens, van het Helmonds leesgezelschap een zilveren snuifdoos, van de gebroeders Prinzen een zilveren tabaksdoos, van de heer de Bruyn een mahoniehouten leuningstoel. Met enige humor schreef hij dan ook: 'Ik heb nooit naar zoiets verlangd, maar nu ben ik rijk gemeubeld zonder veel kosten'.

Een van de grootste verdienste van pastoor Beugels was het aantrekken van religieuzen voor katholiek onderwijs in Helmond, dat na het Napoleontische tijdperk weer was toegestaan. Hij vond gehoor bij de Tilburgse Zusters van Liefde van Onze Lieve Vrouw van Barmhartigheid. In 1838 arriveerden vijf nonnen in een platte kar uit Tilburg en zij werden in de oude pastorie aan de Binderstraat (nu Markt) ondergebracht. De zusters gaven onderwijs aan kinderen, verzorgden noodlijdenden en verpleegden vanaf 1842 zieken, ook buitenshuis. De oude pastorie werd al gauw te klein en daarom werd links en rechts flink uitgebouwd. In 1879 verrees een nieuw klooster, het Sint Aloysiusgesticht, met kapel aan de Markt. Dit klooster bleef nog tot 1970 bestaan. Toen trokken de laatste zusters er uit en in de winter van 1970-1971 werd het gebouw helemaal gesloopt. Het ziekenhuisgedeelte verhuisde in 1902 al naar een nieuw complex aan de Molenstraat, het Sint Antoniusgasthuis, de voorloper van het huidige Elkerliek ziekenhuis aan de Wesselmanlaan.

Helmond en de Norbertijnen

Norbertus was de tweede zoon van Hedwig en Heribert, heer van Gennepe, en voorbestemd om een kerkelijke loopbaan te volgen. In het dal van Prémontré (Noord Frankrijk) mocht hij een eigen kloosterorde stichten, de Norbertijnen. Gedurende de eerste twee eeuwen was de Abdij van Prémontré zeer actief in het stichten van nieuwe abdijen en priorijen. Zo werd door hen in 1121 de abdij van Floreffe en in 1138 de Priorij van Postel gesticht. De abdij van Floreffe had bezittingen in Reusel, Bladel, Casteren, Someren, Lierop, Helmond, Rixtel. Deze werden in de 17e eeuw verkocht aan de Abdij van Postel, die sinds 1613 zelfstandig opereerde. Het is daarom ook niet vreemd, dat de Helmondse pastoors in vroegere eeuwen afkomstig waren van de Abdij van Floreffe en van de Abdij van Postel.

De goede werken van pastoor-deken Beugels bereikte ook Koning Willem II. Hij benoemde Beugels op 12 oktober 1848 tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. In naam van de koning werd hem het ridderkruis opgespeld in tegenwoordigheid van de notabelen van de stad.

In juni 1849 bracht hij nog een laatste bezoek aan de kerk van zijn geboortedorp Oirsbeek en mocht hij, namens het bisdom Roermond, veertien kruiswegstatiën aanbieden. Bij deze gelegenheid beklom de hoogbejaarde pastoor met veel moeite voor de laatste maal de preekstoel. Hij leed aan een nierziekte en had een hartkwaal. Vanaf augustus 1851 was hij ernstig ziek en overleed op 19 oktober 1851 op 81-jarige leeftijd.

Hermanus Josephus Beugels heeft veel voor de stad Helmond betekend. Naast de zorg voor het 'zieleheil' van zijn parochianen bemiddelde hij ook bij conflicten tussen arbeiders en fabrieksdirecteuren. Hij haalde de Tilburgse Zusters van Liefde naar Helmond voor onderwijs en ziekenzorg. Met recht verdient hij dan ook een blijvende verwijzing naar zijn naam. Het plein nabij de voormalige Hoogeindse stadspoort werd in 1876 herbenoemd tot het Beugelsplein. «

Bronnen:

- Boek 'Een levensschets van Hermanus Josephus Beugels' (1881) van Th.G. Welvaarts.
- nl.wikipedia.org/wiki/Abdij_van_Postel
- www.abdijpostel.be

Noot:

- * Een deken is een priester, die namens de bisschop een decanaat, bestaande uit een aantal parochies die elk afzonderlijk worden geleid door een pastoor, coördineert. Meestal is de pastoor van de belangrijkste parochie in zo'n decanaat de deken.

Hermanus Beugels ligt begraven aan de voet van de calvarieberg op de begraafplaats in de Molenstraat. Het grafschrift op de zerk is onleesbaar geworden, maar staat tevens op het bidprentje. Foto: P. Warmerdam

JESUS, MARIA, NORBERTUS.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER

Den Zeer Eerwaarden Heer

HERMANUS JOSEPHUS BEUGELS,

Kanunnik Regulier der orde van Premonstrei, Pastoor en Deken van Helmond, Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

Geboren te Oirsbeek den 12 Oct. 1771. Geprotest in de abdij van Postel, den 16 Junij 1793.

Priester gewijd den 25 October . . . 1793.

Uit de abdij verjaagd 1797.

Rector aan de Latijnsche scholen te Helmond, den 27 September . . . 1797.

Kapellaan te Helmond 1808.

Pastoor aldaar den 16 September 1812.

Deken van het District Helmond 1840.

Hersteller der orde van Postel te Reckheim 1841.

Overleden te Helmond den 19 Oct-1851.

Zoo dan, mijne welbemide, gelijk gij altoos gehoorzaam geweest zijt, maakt dat gij... in mijn afwezen met vrees en achterdenken aan uwe zaligheid werkt... het woord des levens behoudende tot mijnen roem ten dage van Christus, opdat ik niet te vergeefs gearbeid hebbe. Philp. II 12, 16.

Gij hebt mijne leeringen wel begrepen, mijnen omgang, mijn geloof, mijne langmoedigheid, mijne liefde, mijn geduld en mijn lijden zoo als mij overkomen is. II Tim: III 10, 11.

Al het volk bewende Hem en zij waren vele dagen in rouw. Mach IX 20.

R. I. P.

Gedrukt bij L. J. Vanderwee, te Helmond.

Julia Fentener van Vlissingen

Artieste uit een fabrikantenfamilie

door *Marinus van den Elsen*

Julia werd geboren op 9 februari 1897 als derde kind uit een gezin van zeven. Haar roepnaam was Jule (spreek uit als 'Juul'). Haar ouders waren Pieter en Johanna Fentener van Vlissingen - Cornelissen. Vader Pieter was directeur van de bekende Helmondse katoendrukkerij en moeder Johanna Cornelissen werd geboren op Java.

Jule bleek te beschikken over een uniek zangtalent. Ze wilde zich daar verder in bekwamen en ambieerde een zangcarrière. Nu was dat in die tijd helemaal niet vanzelfsprekend en zeker niet voor een vrouw. Het zingen van kerkelijke liederen of voor het goede doel was uiteraard toegestaan. Maar daadwerkelijk professioneel zangeres worden was 'not done'. Toch zette Jule door!

Nog geen twintig jaar oud vertrok ze naar Amsterdam. Daar werd ze op 9 januari 1917 ingeschreven bij de Gemeente Amsterdam met als adres Prinsengracht 632. In Amsterdam ontmoette ze de pianist en dirigent Johannes Röntgen, waarschijnlijk op het Amsterdams Conservatorium. Er was direct een muzikale klik, die uit zou monden in een levenslange samenwerking. En niet alleen op muzikaal gebied

was het raak, want de twee zouden op 6 juli 1922 trouwen. Kort daarop vertrok het echtpaar uit Nederland voor een 'avontuur'. Johannes werd dirigent van het Stedelijke Opera van Aussig, een stad gelegen in het huidige Tjechië.

Maar na niet al te lange tijd verlangden zij terug naar hun vrienden en familie en verhuisden weer naar Nederland. Hun nieuwe woonplaats werd Baarn in 't Gooi. Dat was de omgeving waar de ouders en familie van Johannes woonden. De schoonfamilie van Julia was zeer muzikaal en had veel aanzien. Schoonvader Julius was componist en medeoprichter van het Concertgebouw en het Conservatorium, waar hij later ook directeur van werd. Hij had vijf zonen die allemaal 'de muziek' ingingen. Joachim en Julius Jr. speelden verdienstelijk viool en Engelbert en

Het voltallige gezin Fentener van Vlissingen - Cornelissen rond 1911. Zittend van links naar rechts; Anneke met hond Matjan, Jule, moeder Johanna, Toos, vader Pieter en Jet. De drie zonen staand links, midden en rechts; Jan, Lex en Pieter jr. Afbeelding uit boek Jan Fentener van Vlissingen, 1990, Jos. M. Th. Verschuieren

Eduard waren beide cellisten. Johannes trad regelmatig met zijn twee broers, Joachim en Eduard, op onder de naam 'Het Röntgen Trio'. Broer Engelbert maakte de oversteek naar Amerika. Hij werd solo-cellist bij de Metropolitan Opera in New York.

Vanaf 1926 stonden Julia en Johannes samen onder contract bij het beroemde impresariaat van Ernst Krauss. Hierdoor werden zij veelvuldig geboekt in binnen- en buitenland. Ze traden onder andere op in Praag en Wenen, maar ook in de kleine zaal van

Aankondiging in 'De Zuidwillemsvaart' van het benefietconcert in zaal Geenen in Helmond dat op het laatste moment geen doorgang kon vinden. Afbeelding: www.delpher.nl

het Concertgebouw in Amsterdam. Julia vertolkte onder andere liederen van Schubert, Debussy, Beethoven en cantates van Bach. Ze werd erg gewaardeerd om haar zuivere stem. Haar gezondheid liet Julia af en toe in de steek. Daarom moest zij bijvoorbeeld een liefdadigheidsconcert in zaal Geenen in Helmond op het laatste moment afzeggen. Dit concert zou worden gehouden op 6 september 1921 voor de slachtoffers van de grote brand die eind augustus 1921 in Mierlo woedde.

Uit het huwelijk met Johannes werden twee dochters geboren; Anne Marie en Marie Louise. Begin jaren dertig verhuisde het gezin naar de Breugelstraat 9 in Amsterdam. Vanwege het moederschap was Julia genoodzaakt om haar zangcarrière op een iets lager pitje te zetten. Ze verzorgde vooral liederenmiddagen en -avonden in de directe omgeving. Daarbij werd ze vaak begeleid door haar man. Tevens werd Julia zanglerares aan het Baarns Muzieklyceum.

Julia Fentener van Vlissingen rond haar vijfentwintigste levensjaar. Dit portret werd waarschijnlijk gemaakt voor promotie doeleinden. Foto: Het Utrechts Archief

Foto gemaakt op 13 september 1947 na een concert in Huize Gaudeamus in Bilthoven. Van links naar rechts; Johannes, Julia, Eduard, Julius Jr en Joachim Röntgen.

Foto uit tijdschrift Mens&Melodie 1947 nr. 10

Gedurende de oorlogsjaren waren er helemaal geen optredens voor Johannes en Julia, omdat zij weigerden zich aan te sluiten bij de 'Nederlandsche Kultuurkamer'. Na de oorlog bekwaamde Johannes Röntgen zich steeds meer als componist, zoals zijn vader. Hij schreef onder andere de komische opera 'Joffer Marianne', waarin de hoofdrol werd vertolkt door zijn echtgenote. Ook traden Julia en Johannes regelmatig op met het toendertijd bekende Bert Brugman's Marionettentheater in Laren.

Eind september 1958 werd de zestigste verjaardag van Johannes groots gevierd in het Stadhuis van Amsterdam. Hij trad op samen met zijn dochter Anne Marie, die ook een verdienstelijk pianiste was. Daarna begeleidde hij zijn echtgenote Julia, die zes liederen ten gehore bracht.

Het moet tevens een van de laatste optredens van Julia zijn geweest. Zij overleed op 11 januari 1962 op 64-jarige leeftijd.

Johannes hertrouwde later met Mieke Cheriex. In april 1969 werden zij getroffen door het noodlot. Het echtpaar verongelukte bij een ernstig auto-ongeluk in de Ardennen ter hoogte van Dinant. Mieke overleed ter plaatse en Johannes stierf enkele dagen later aan zijn verwondingen. «

Bronnen / met dank aan:

- Lon Fentener van Vlissingen
- Madelon Hettema - de Fraiture
- Mariëtte Rieger - Fentener van Vlissingen
- Julie van Vlissingen
- www.delpher.nl
- Stadsarchief Gemeente Amsterdam
- Het Utrechts Archief

Lysken Becx

waardin van herberg 'De Wildeman'

door Eugène Plessen

Tijdens het project 'Jet en Jan' voor primair onderwijs in het 'Jan Vissermuseum' kon je regelmatig een klein bescheiden dametje ontmoeten. Vol enthousiasme en warmte begeleidde zij de groepjes leerlingen aan haar tafel terwijl ze bijna 90 jaar was. Haar naam is Mies Leenhouders (1933-2022), onderwijzeres en zij stond bekend om haar uitspraak: 'Er bestaan geen lastige kinderen'. Je kunt haar terecht een der 'Helmondse Heldinnen' van onze tijd noemen. Was er misschien nog zo'n vrouw door de tijd heen in Helmond? Het antwoord is 'Ja, ze heette Lysken Becx'!

Reeds tijdens de Middeleeuwen stonden vrouwen hun mannetje zo blijkt uit vele geschriften, zodat we een mooie tijdlijn kunnen volgen van toen naar nu. De dynamiek van die periode was groter dan wij nu vermoeden, zeker ook wanneer we de rol van de vrouw onder dat licht houden. Deze tijd zou vrouwonvriendelijk zijn, maar waren de vrouwen 'het zwakke geslacht', of kunnen wij uit de overleveringen der geschriften ons een ander beeld daarvan vormen? Jonas Roelens en Nathan van Kleij schreven in hun boek 'De Middeleeuwse medemensen' over dit onderwerp na uitgebreid onderzoek. Zij wilden met dit geschrift de clichés uit die periode voorbij streven.

Over het algemeen waren de Middeleeuwen echter toch wel vrouw-

onvriendelijk door de rol van de Kerk en de patriarchale aristocratie, die hen zag als tweederangs burgers. Daarnaast toonden de 'beelden' van talrijke romans, wetenschappelijk geschriften en films uit Hollywood eveneens deze patronen.

Binnen deze patronen trokken vaak koene ridders ten strijde en lieten hun echtgenotes achter met een kuisheidsgordel, wat overigens nooit echt bewezen is. Deze vrouwen hadden weinig te zeggen over hun lot en bleven passief achter in hun torentjes. Een vrouwbeeld dat niet te vergelijken valt met dat van de hedendaagse vrouw. Het clichébeeld blijkt evenwel ook een andere zijde te vertonen. De westerse geschiedenis laat ons vele voorbeelden en rolpatronen daarvan zien, zoals die

van vrouwelijke heiligen, visionaire mystici en geleerden, componisten, kunstenaressen en militaire leiders. Enkele van de velen zijn onder andere Hildegard van Bingen (1098-1179), Brigitta van Zweden (1303-1373), Elisabeth van Thüringen (1207-1231) en natuurlijk Jeanne d'Arc (1412-1431).

Vervolgen we onze tijdlijn dan geraken wij in een belangrijke episode van onze geschiedenis: de Gouden Eeuw. Wat voor vrouwen vielen op door hun rol tijdens deze periode en was in onze stad toen ook zo'n vrouw?

Iedereen zal het woord 'kenau' wel kennen, niet bepaald complimenteaus tegenwoordig in de betekenis van een 'bazige vrouw', maar in de 17e eeuw betekende het een vrouw die haar mannetje stond, doortastend en

Jeanne d'Arc uit *Figaro Illustré Magazine* 1903. Afbeelding: Wikipedia

Tekening Kenau Simon Hasselaers uit 1573.
Afbeelding: Wikipedia

onafhankelijk. We hebben dit te danken aan Kenau Simonsdochter Hasselaar, zij leefde in Haarlem tijdens de Tachtigjarig Oorlog (1568-1648) en is bekend geworden over haar rol bij het verzet van de verdediging van haar stad tegen de Spanjaarden.

Lysken Becx (1552-1619)

Hoewel vrouwen hun plaats moesten kennen in de zestiende en zeventiende eeuw, was het in de praktijk over het algemeen anders in Nederland dan in de rest van Europa. Nederland was natuurlijk sterk afhankelijk van de handel. Een onmondige echtgenote als partner in het bedrijf was niet wenselijk omdat betaalde, ondergeschikte werknemers,

Dansende boeren voor een herberg door Adriaen van Ostade (1670). Afbeelding: Wikimedia

je konden bedriegen of konden verlaten, anders dan een echtgenote. Vrouwen kregen meer vrijheid hier en het was zelfs bij de wet geregeld. Als een vrouw 'openbare koopvrouw' genoemd werd, kreeg zij toestemming van haar man om handel te drijven. Na de dood van haar man nam zij de leiding van het bedrijf over. Een aparte status hadden deze weduwen, hoewel zij bij juridische bijstand echter wel afhankelijk waren van mannen.

Zo komen we bij een opmerkelijke vrouw uit Helmond tijdens de Gouden Eeuw. Het was de zelfstandige weduwe Lysken Becx, ook bekend als Elisabeth van den Berg, dochter van Joost van den Berg, die in Leuven had gestudeerd en stadssecretaris van Helmond werd en vanaf 1556 schout was tot aan zijn dood in 1572. In verschillende geschriften wordt zij genoemd. Lysken dreef na haar huwelijk met Jan Becx de

De Markt in Helmond omstreeks 1870 met het voormalige stadhuis. Collectie Heemkundekring Helmont

De Markt in Helmond begin 18^e eeuw door Cornelis Pronk. Collectie Rijksmuseum Amsterdam

herberg 'De Wildeman' op de markt van Helmond. In deze voorname herberg vergaderde destijds de magistraat van de stad. Na de dood van haar man in 1598 zette zij de zaak voort. Bewezen is, uit betalingen die aan haar verricht waren in 1603, dat kapiteins van het garnizoen bij 'weduwe Becx' gelogeed hadden. Tijdens hun verblijf ving zij op dat de kapiteins uit onvrede over hun betaling een aanslag beraamden. De herbergierster schreef in haast op 6 juli een brief aan de stadhouder van Kempenland, Charles de Heraugner, en vrijdelde daardoor een aanslag op de stad Eindhoven. Na haar dood in 1619 nam zoon Joost de zaak over.

Herberg 'De Wildeman'

Deze herberg stond op de plek waar nu 'De Passage' is op de markt. Voorheen stond op deze plek het stadhuis van Helmond, wat later de openbare bibliotheek werd. Reeds in de zeventiende eeuw kwam het stadsbestuur in deze herberg bij elkaar en uiteindelijk werd de stad eigenaar van het pand in 1681. De herbergier mocht het terug huren,

evenwel met die voorwaarde dat de stadsvergaderingen zonder enige vergoeding daar plaats mochten vinden. Deze overeenkomst duurde tot 1685. De stad wilde de herberg ombouwen tot stadhuis met als gevolg een grote verbouwing. Dat de herberg bier tapte in kannen met drie oren zou te maken hebben met een eerder bezoek ooit van Karel de Vijfde. Het aanreiken daarvan zou niet volgens de beleefdheidsregels hebben plaatsgevonden waarna de kannen aangepast werden. Fabeltje of niet, maar wel een leuk feitje. Op een der oudste foto's is te zien hoe het stadhuis in 1870 er uitzag. Jaren later werd het gebouw omgebouwd tot 'Openbare Bibliotheek'.

«

Bronnen:

- Middeleeuwse medemensen, Jonas Roelens & Nathan van Kleij
- Biografisch woordenboek van Helmond 1920, Jacques M. Heeren
- Onderzoek Helmonds Heem nummer 2, panden van de Markt
- World History Encyclopedia en National Geographic
- DBNL Digitale Bibliotheek Nederlandse Letteren
- Wij zijn de Bickers, Simone van der Vlugt

Relieken van het 'Rijke Roomse Leven'

Deel 3

door *Martin van Veghel*

In de delen 1 en 2 zijn vooral kerken langsgekomen, die inmiddels zijn gesloopt of een andere bestemming hebben gevonden. In dit deel bespreken we twee kerken, de Sint-Jozefkerk aan de Tolpost nr. 1 en de Lambertuskerk aan de Kerkstraat, onze stadskerk. Het zijn beide iconen en ze eisen bovendien een belangrijke plek in hun omgeving op. Deze keer zullen wat extra aandacht besteden aan de stedenbouwkundige kwaliteiten en aan de architectuur van beide kerken. Ze bezitten bovendien een aantal bijzondere objecten, met name de Lambertuskerk. Beide kerken zijn een Rijksmonument.

Onder het oog van de timmerman **Sint-Jozefkerk, (1922-heden)**

De Sint-Jozefkerk werd in 1922 de vierde parochiekerk in de gemeente Helmond. De kerk werd aan wat toen nog de rand van de stad was gebouwd op een plek waar daarvoor een molen met een muldershuis stond. De plek werd omgeven door paden en modderige sloten en lag wat hoger in zijn omgeving. Vandaar ook dat men dit deel van de stad "D'n Bult" noemden. De kerk is onderdeel van een ensemble met bijgebouwen en ligt stedenbouwkundig aan een ovaalvormige rotonde, die een plein voor de kerk vormt. Op dat plein komen meerdere straten uit die zo de omgeving van de kerk mede vormgeven. Op het

terrein van de kerk, ligt rechts aan de Prins Karelstraat nr. 100 het voormalige kloostergebouw St. Jozefsgaarde. Hier verbleven tot 1985 de zusters van de congregatie O.L. Vrouw uit Tegelen. Nu is het gedeeltelijk in gebruik als woonhuis en als kantoor van de stichting Katholieke Charismatische Vernieuwing (KCV). Aan de andere kant, aan de Bakelsedijk, ligt de pastorie. Beide gebouwen worden toegeschreven aan de Helmondse architect Lambert de Vries. Dit is echter tegenstrijdig met wat in het monumentenregister staat opgenomen. Daarin wordt Te Riele als ontwerper genoemd. Wellicht heeft Lambert de Vries zich laten inspireren door oorspronkelijke schetsen, als een soort masterplan van deze architect. Beide gebouwen zijn wel monumenten.

De kerk zelf is een groot karakteristiek bouwwerk met een toren. Ze werd gebouwd naar een ontwerp van architect Wolter te Riele in de late neogotische stijl. In 1922 werden het priesterkoor en drie traveeën gebouwd. In 1926 volgden nog twee traveeën en de fundering van de toren. In 1927 volgde tenslotte de bouw van de toren zelf. In 1978 werd het inwendige deel van de kerk in drie compartimenten verdeeld.

De driebeukige basilicale kerk heeft een westtoren, een niet uitspringend transept en een absis met driezijdige sluiting. De gevels van de kerk zijn gemetseld in een machinale roodbruine baksteen die samen met de vormgeving van de kerk, zijn robuuste uitstraling geven. De zijgevels zijn voorzien van brede banden in siermetselwerk die onder de gootlijsten uitsteken. De zadelen en schilddaken zijn belegd met rode

verbeterde Hollandse dakpannen. De daken van de achthoekige torenspits zijn gedekt met leien in maasdekking.

De vierkante toren is aan de voorkant opgebouwd uit drie geledingen. In de onderste bevindt zich het ingangsportaal met brede deuren. Daarboven prijkt het beeld van Sint Jozef die vanaf die plaats over het plein heen kijkt en de omgeving kan overzien. In de achthoekige torenspits zijn op vier hoeken kleine dakvensters in het zadeldak opgenomen. Bovenop de toren staat een bewerkt kruis. De zij- en achtergevels zijn geleed door steunberen met afzaten (hier schuin gemetselde dorpels), die bekleed zijn met rode tegels. Hiertussen zitten spitsboogramen met blank glas-inlood die voor de lichttoetreding zorgen. Aan de noordzijde tegen de kerk aangebouwd ligt de sacristie, waarin nu het kantoor van de parochie is gehuisvest. Deze aanbouw heeft een eigen schilddak.

Foto het voormalige klooster Sint Jozefgaarde aan de Prins Karelstraat.

Foto: BHIC pnb001029162/163

De kerk wordt inwendig geleed door pijlers in baksteen en door spitse scheibogen. De kruisgewelven zijn gepleisterd en wit geschilderd. Het indrukwekkende hoogaltaar uit 1923 is vervaardigd door Peter Schneider uit Eslohe, Sauerland (D) en bevat onder meer scènes uit het leven van Sint Jozef. De eerdere eikenhouten biechtstoelen, tevens van dit atelier, zijn jammer genoeg verdwenen. Het huidige altaar voor de liturgie, wat nu in de kerk staat, is in 2009 overgenomen van de Jozefkerk in Tegelen en is gemaakt door Leo Disch, een Nederlands Benedictijner pater en kunstenaar, uit Vaals.

De kruiswegstaties op doek zijn uit het jaar 1922 en komen uit het atelier van Conrad Martinez uit Ortisei (Zuid-Tirol, Italië). Ze zijn niet meer in optimale staat. In de kerk staan nog beelden van de Heilige Anna (moeder van Maria) en van de Heilige Joachim. Een groot gepolychromeerd houten beeld van Antonius is ook bewaard gebleven en in 2014 gerestaureerd door studenten van Sint Lucas. Het staat achter in de kerk op een altaar. De huidige doopvont komt uit de gesloopte tweede Heilig Hartkerk aan de Bindersestraat.

Wolterius Antonius Maria te Riele (1867-1937)

werd geboren in Deventer. Hij kreeg in de jaren 1880 een bouwkundige opleiding aan de St. Lucasschool in Gent. Dit was een instituut op een streng katholieke grondslag, dat een ambachtelijke opleiding in de christelijke kunst verzorgde. Hierna ging hij in de leer bij de meest bekende vertegenwoordiger van de Neogotiek, architect Pierre Cuypers: ook in Helmond bekend van de vroege Heilig Hartkerk in de Veestraat. Een van zijn eerste opdrachten was de bouw van een 'gesticht' met 'bewaarscholen' voor de zusters Recollectinnen te Lichtenvoorde. Te Riel ontwierp zeer uiteenlopende gebouwen: gestichten, huizen, kerken, parochiehuizen, scholen, zelfs fabrieken. In de literatuur wordt de Heilige Georgius te Almelo (1901-1903) de eerste kerk van Te Riele genoemd.

In de jaren twintig was Te Riele een bekende kerkenbouwer. In die periode werden niet minder dan zevenentwintig door hem ontworpen kerken gebouwd, ongeveer een derde van zijn totale oeuvre. Ondanks zijn opleiding in een streng

neogotische geest, eiste Te Riele al snel enige vrijheid op en ontwikkelde een eigen stijl. En hij hield vast aan die ontwikkelde stijl en liet zich weinig gelegen liggen aan wat toen gepropageerd werd om meer soberheid te betrachten. Hij volgde die tendens niet en bleef trouw aan zijn ideeën. Te Riele wordt gezien als één van de laatste, in de traditie van de middeleeuwse kerkarchitectuur, werkende architecten in Nederland. Hij overleed op 13 februari 1937 in Utrecht, waar hij in 1918 naar toe was verhuisd om daar zijn kantoor te vestigen.

Portret van Wolter te Riele uit 1934.

Foto: Wikipedia, fotograaf onbekend

De toren van de St. Josefkerk kwam gereed in 1927. Bovenstaande foto toont de kerk en pastorie kort na de oplevering in 1921. Foto: particuliere collectie

De kerk is in 1978 en later weer in 1992 inwendig verbouwd en daarbij is veel van waarde gesloopt. De ruimtewerking van het interne westelijke deel is gelukkig wel grotendeels in tact gebleven met daarbij het beeld van het middenschip met koor en de dwarsarmen. Het gebouw heeft ondanks de niet altijd even fraai uitgevoerde verbouwingen nog steeds cultuurhistorische waarden. Het was in zijn tijd een voorbeeld van de ontwikkeling van het katholicisme. Bovendien vult de kerk door zijn ligging en de omgeving een dominante plek in en is zeker als parochieel centrum van grote betekenis.

De kerk is ook architectuurhistorisch van groot belang door zijn variatie in stijlen die architect Te Riele in zijn creaties wist te leggen. Met name de wijze waarop hij met traditionele gotische vormen ruimte schiep voor een volkskerk als deze. Omdat hij als geheel grotendeels bewaard

Ansichtkaart uit de jaren vijftig van de St. Josefkerk. Foto: particuliere collectie

Het fraaie hoogaltaar uit 1923 is vervaardigd door Peter Schneider uit Eslohe, Sauerland (D) en laat diverse scenes uit het leven van Sint Jozef zien. Het altaar bevat tevens relieken van Mattheus, Lambertus, Antonius van Padua, Augustinus en Peerke Donders. Foto: Henk van Dijk

is gebleven, geldt deze kerk ook als een voorbeeld van afwisseling binnen het werk van deze architect. Jammer genoeg is het fraaie beeld van de westgevel door de twee gepleegde aanbouwen in 'Bossche school stijl' ontworpen door architectenbureau Van der Laan uit 's-Hertogenbosch en uitgevoerd door Bouwbedrijf Van de Ven uit Veghel, grotendeels verstoord.

De Sint-Jozefkerk kent een rijke zangcultuur waar Theo Driessen, een onderwijzer uit Asten, de onvolprezen grondlegger van is geweest. Het koor dat meer dan honderd jaar bestaat en bekend is geworden tot ver buiten onze landsgrenzen, vierde een indrukwekkend

jubiläum met onder de meer een prachtig boek met als titel: 'om het vuur brandend te houden'. U kunt het vinden op de website van het koor.

Ook het orgel dat sinds 2012 in de kerk staat kent een lange geschiedenis. Het is in 1788 gebouwd door de firma A.J. van Gruisen oorspronkelijk voor de Sint Martinuskerk in Bolsward. In 1936 is het naar Brabant verhuisd en geplaatst in de kerk Onze Lieve Vrouw Middelaars aller Genade in Brouwhuis. Sinds 2012 bevindt het zich in de huidige Sint-Jozefkerk. Het is een van rijkswege beschermd orgel dat in 1982 gerestoureerd is door de firma Verschueren.

**Een icoon voor een stad.
De Sint Lambertuskerk
(1856 – heden)**

In de oudste stadsgezichten die er van Helmond bekend zijn, en dateren uit de 17^e eeuw, zien we de Lambertuskerk met zijn rijzige toren uitsteken boven de omliggende huisjes en zelfs boven dat van het kasteel. De kerk als hart van een gemeenschap, en een oriëntatiepunt voor reizigers. De huidige Lambertuskerk bekleedt die rol nog steeds als een symbool van onze stad.

Lambertus, de naamgever van de kerk, werd geboren in ca. 635 n.Chr. in Maastricht en kwam uit een adellijke familie. Hij werd opgeleid door bisschop Theodard van Maastricht, die in 670 kwam te overlijden door een gewelddadige dood. Lambertus volgde hem op als bisschop. Lambertus begon zijn werk als missionaris in een destijds nog overwegend heidens gebied, toen bekend onder de naam Taxandria, de Romeinse naam voor de Kempen. Ook Lambertus stierf een gewelddadige dood in 705. Hij werd begraven in de St. Pieterskerk in Maastricht. Lambertus is de patroonheilige van Helmond en van de kerk. Tevens is hij de patroonheilige van medische beroepen en van de barbiers. De feestdag van Lambertus vieren we op 17 september.

Doorkijkje vanuit de Kamstraat op de Lambertuskerk. De Heilige Lambertus waakt vanuit een nis in de toren over de stad. Foto: Marinus van den Elsen

Over de middeleeuwse Lambertuskerk zijn al voldoende, interessante studies gepubliceerd. Ik wijs u op een verhandeling van drs. J.C.T.M. van Laarhoven: 'De betekenis van de middeleeuwse Lambertuskerk'. Deze is ook in de bibliotheek van onze Heemkamer te vinden. Daarin memoreert hij dat het gebouw minder monumentaal was dan oude prenten doen vermoeden. Globaal kwam het er op neer dat de oude Lambertuskerk een driebeukig gebouw was, voorzien van een hoge dwarsbeuk met aan de oostzijde een

Fraaie ansichtkaart van de Kerkstraat rond 1910 met de Lambertuskerk als stralend middelpunt. Afbeelding: particuliere collectie

Interieur van de Lambertuskerk in de jaren zeventig. Foto: collectie BHIC

driezijdig gesloten koor. De totale lengte bedroeg ca. 40 meter, de breedte van het schip inclusief de beuken was ongeveer 15 meter. De toren had een hoogte van 25 meter. Het exterieur was niet bijzonder opmerkelijk maar niettemin, aantrekkelijk. In zijn studie vergelijkt hij de kerk in Helmond met diverse andere kerken in Noord-Brabant om te eindigen met de opmerking dat de kerk van Helmond wel degelijk invloed heeft gehad op de kerkbouw in de daaropvolgende decennia.

Een tweede auteur, P.C.B. Maarschalkerweerd, voormalig stadsarchivaris van de gemeente Helmond, schrijft in zijn bijdrage over de bouw van de 19^e eeuwse Lambertuskerk ook over de oude parochiekerk buiten de stad, nabij het middeleeuwse domeingood

De Hage. Die is dan later weer vervangen door een kerk gelegen binnen de vesten van de stad en ter hoogte van de huidige Lambertuskerk. Kortom, er is meer dan genoeg geschreven over de historie en het ontstaan van de kerk. Daarom zullen wij ons hier verder vooral beperken tot de kerk zoals hij er heden ten dage erbij staat en ons richten op een klein deel van de buitenkant, maar vooral op wat er zo aan de binnenkant te zien is. Want dat is vrij uitzonderlijk.

De huidige kerk stamt uit de 19^e eeuw. De bouwperiode was van 1856 tot 1861, in totaal vijf jaren. De toren, een overblijfsel van de eerdere laatgotische kerk, bleef behouden maar omdat die van een nieuwe ommanteling werd voorzien en aan de achterkant verhoogd werd, is het oude karakter toch enigszins verloren gegaan. In de

toren bevindt zich een klokkenspel vervaardigd in 1724 door Alexius Julien te Lier en afkomstig uit de abdij van Postel in België. In het torenportaal bevinden zich twee oude grafzerken, gedateerd 1626 en 1631.

De huidige parochiekerk is een driebeukige kruisbasiliek met kooromgang en in neogotische stijl ontworpen door architect Theo Molkenboer. De kerk is overdekt door houten kruisgewelven met over de viering een in hout uitgevoerd stergewelf. Polychromie, meubilering en beglazing dateren uit het vierde kwart van de 19^e eeuw. Het hoofdaltaar uit 1877, komt uit het atelier van Pierre Cuypers in Roermond. De schitterende 18^e eeuwse preekstoel is gesneden in barokstijl. De preekstoel werd al gebruikt in de eerste Lambertuskerk en zou omstreeks 1725 vervaardigd zijn door de

Kort na de aanleg van de Traverse stond de Lambertuskerk er ineens wat verloren bij.

Foto: collectie BHIC

De prachtige barokke preekstoel uit het begin van de 18^e eeuw. Foto: Henk van Dijk

Gebr. Vincken voor het klooster van de Minderbroeders in Maastricht.

De muurschilderingen, die recent prachtig gerestaureerd zijn door studenten van het Sint Lucas, waren oorspronkelijk van Emmanuel Pery (1902-1906). De kerkbanken uit de oude kerk zijn neogotisch.

Het meest indrukwekkende bezit van de kerk is ongetwijfeld het ook landelijk vermaarde barokorgel uit 1722, waarvan de orgelkas in 1733 door Guillaume Robustelly uit de Belgische stad Luik

Het befaamde Robustelly orgel dat oorspronkelijk voor de abdij van Averbode was bestemd. Foto: collectie BHIC

gemaakt is. Het meubelwerk is het werk van broeder Gregorius Godisar. Het orgel staat sinds 1822 in Helmond en was oorspronkelijk gebouwd voor de abdij van Averbode en werd in dat jaar door A. Graindorge overgeplaatst naar Helmond. Hij plaatste het orgel op een nieuw oksaal. Tijdens deze werkzaamheden onderging het orgel slechts kleine wijzigingen. In 1862 werd het omgebouwd door F.C. Smits tot een orgel met hoofdwerk. Ook in 1954 en weer in 1976 werd het orgel gerestaureerd maar wel in de gewijzigde staat van 1862 gelaten. De laatste onderhoudswerkzaamheden

**Theodorus (Theo) Molkenboer
(1796-1863)** was een katholieke

Nederlandse architect die vooral bekend is geworden door zijn vele kerkgebouwen. Hij was een van de belangrijkste architecten van het neoclassicisme en de vroege neogotiek. Aanvankelijk werd hij opgeleid als timmerman en metselaar en werd vervolgens aannemer. Vanaf ongeveer 1828 was hij ook actief als architect, eerst in de omgeving van Leiden, maar later ook in andere delen van Nederland.

Hij ontwierp circa veertig nieuwe katholieke kerken en daarnaast een drietal seminaries, kloosters, gestichten, twee winkels van Sinkel, en een herensociëteit.

Als hoogtepunt van zijn oeuvre mag toch wel de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Amsterdam uit 1852-1854 gezien worden. Hij hield niet altijd en overal vast aan zijn stijl zoals Te Riele van de eerder behandelde Sint Jozefkerk, alhier, wel deed. Naarmate de kennis van en de waardering voor de gotiek toenam, verloor Molkenboer zijn positie als belangrijkste kerkenarchitect en nam Pierre Cuypers die status over. Ongeveer de helft van Molkenboers kerken is inmiddels verdwenen.

Zeven schilderijen uit de voormalige Heilig Hartkerk in de Veestraat hebben, mede dankzij de Heemkundekring Helmont, een plek gekregen in de Lambertuskerk. Foto: Henk van Dijk

zijn in 2015 uitgevoerd. Op 29 mei 2016 werd het orgel weer in gebruik genomen. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van het orgel verwijs ik u graag naar het artikel van oud-redacteur Berry Wijnen in Heemblad 49, zomer 2020.

Zoals het orgel zijn geschiedenis heeft geldt dat ook voor een zevental schilderijen die nu achter in de kerk een eigen plek hebben gekregen. Het orgel werd door de parochie van Averbode destijds aangeboden aan de kerkmeesters van de Lambertuskerk. Voor de schilderijen is dat een heel ander verhaal. Deze hingen oorspronkelijk in de oude Heilig Hartkerk aan de Veestraat. Ze kwamen van het atelier van de fam. Windhausen uit Roermond, al of niet toevallig ook de woonplaats van de architect van de kerk, Pierre Cuypers. Na de sloop van de kerk werden ze destijds ter beschikking gesteld aan het Gemeentemuseum. Maar dat had geen belangstelling. Lange tijd hebben de schilderijen ontdaan

van hun omlijstingen opgerold gelegen in een kelder van een particulier waar ze veel later en bij toeval boven water kwamen. In opdracht en met vrijwilligers van de Heemkundekring zijn ze onder begeleiding van de Helmondse lijstenmaker Eduard Hanssen, toen opgeknapt. Sinds 2017 hangen ze weer in de Lambertuskerk, overigens zonder voorzien te zijn van nieuwe lijsten.

Wat betreft het exterieur zijn de gevels opgetrokken in baksteen en is het dak gedekt met leien in maasdekking. De vensters en deuren zijn voornamelijk voorzien van gebrandschilderde glazen. «

Bronnen:

- Kerkpagina.nl
- RHC-regionaal historisch centrum
- Rijksmonumentenregister
- Wikipedia-Reliwiki
- Uitgave 75 jaar Sint Jozefkerk 1988
- Jubileumboek 100 jaar St.Jozefkoor
- Kerkwachtersgilde Lambertus, publicaties
- Pastoor E. Seidel

Begunstigers

van de **Heemkundekring Helmont**

BROECKX MAKELAARS

COENEN EN CO

FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF

IL BORGO HUIS MET DE LUTS

DE JONGH DAK EN BOUWSERVICE

KUIJPERS BUSINESS PARTNERS B.V.

LAUMÉ RECLAME-DRUKWERK

METAAL MAKELAAR RUUD GRIJPSTRA

MOSMAN AUTOSCHADE

SPOORMAKERS NOTARISSEN

NOTEN GRAFMONUMENTEN HELMOND

SMITS + PRICK ACCOUNTANTS EN ADVISEURS

VAN NUENEN RIJWIELHANDEL

VERHAGEN & CO SCHILDERWERKEN EINDHOVEN EN HELMOND

WIJNHUIS HELMOND

